

L'ensenyament de la història i el living history

Joan Santacana Mestre*

Núria Serrat Antolí**

1. Les deixalles del passat són les escombraries de la història

Del passat queden bàsicament tres coses: els *relats* que els testimonis ens fan dels fets, algunes *imatges* degudes al pinzell dels pintors o a l'ull de les càmeres i, sobretot, les *restes materials* que alguns fets ens han deixat.

Els *relats dels testimonis* són sempre interessants; és el «jo ho he vist», «jo també hi era». Infinaltat de vegades els testimonis del passat ens ho han deixat per escrit i aleshores en diem *document històric*; però el document no és el passat, ja que els fets del passat ja no existeixen i no es poden reproduir.

Pel que fa a les *imatges* cal dir que són instants «fossilitzats» dels fets; el pintor francès David va representar el moment en què Napoleó es coronava a si mateix en presència del papa. La pintura recull l'instant, vist per l'ull d'un bon pintor. El quadre no deixa de ser un relat més, gràfic si es vol, però és un relat.

Finalment, pel que fa a les *restes*, normalment són fragmentàries; ens queden restes, fragments, però rares vegades en veiem altra cosa que els escenaris. Jo puc anar a Waterloo i contemplar l'escenari de la batalla, mentre que a París es conserven armes i uniformes dels dragons napoleònics, però tot això no és tampoc el passat, sinó simplement són les deixalles del passat.

Amb tot, aquestes deixalles del passat són les fonts primàries de la història, és a dir, les bases sobre les quals els historiadors intenten refer i relatar els fets del passat. És ben sabut que les fonts primàries són documents, relats orals, imatges, objectes i restes. És impossible conèixer la història

---

* Dr. Joan Santacana Mestre. Professor titular del Departament de Didàctica de les Ciències Socials de la Universitat de Barcelona. És codirector del Taller de Projectes, Patrimoni i Museologia de la Universitat de Barcelona. Col·labora en el Màster de Museologia i Gestió del Patrimoni i és director del Màster en línia sobre Museografia Didàctica (UB Virtual), ambdós pertanyents a la Universitat de Barcelona. A/e: jsantacana@d5.ub.es.

** Núria Serrat Antolí. Professora del Departament de Didàctica i Organització Escolar de la Universitat de Barcelona. Membre del Taller de Projectes, Patrimoni i Museologia de la UB. Coordinadora acadèmica del Màster de Museografia Didàctica (UB Virtual). Durant l'any 2001 ha realitzat una estada de recerca a la institució Colonial Williamsburg Foundation, i ha desenvolupat part de la seva tesi doctoral. A/e: nuria.serrat@doe.d5.ub.es.

sense disposar d'aquest tipus de fonts. El passat l'hem de refer amb la seva ajuda. Si això que diem és cert, no ho és menys que l'ensenyament de la història no és possible sense aquestes fonts, perquè la història és sempre el resultat de l'anàlisi i la reflexió crítica sobre les fonts.

1.1. IMAGINAR ELS FETS, PROVOCAR SITUACIONS EMPÀTIQUES

Per ensenyar realment història a qualsevol edat o nivell hem d'aprendre a «fer parlar» les fonts històriques esmentades. Gràcies a aquestes fonts reals i a allò que ens diuen, podrem imaginar el fet o acte del passat que ja no és possible tornar a contemplar. Per tant, en aquest breu assaig hem de plantejar dos elements:

- En primer lloc, com es pot fer parlar les fonts històriques (documents escrits, objectes, etc.).
- En segon lloc, com es poden imaginar els fets del passat (tècniques i estratègies de *living history*, teatre, cinema, etc.).

Naturalment, com que les fonts són tan variades, les anàlisis de les fonts també ho han d'ésser. No cal dir que les fonts de tipus textual han estat objecte de múltiples anàlisis, especialment pel que fa al comentari de textos a l'escola. En canvi, la didàctica de l'objecte ha tingut pocs treballs remarcables.¹

És per aquest motiu que creiem oportú reflexionar sobre el *valor didàctic* que tenen els objectes per ajudar a reconstruir les imatges del passat. En aquest sentit, cal dir que les abstraccions les construïm sempre mitjançant imatges concretes; quan un noi o una noia imagina el feudalisme, que és una construcció teòrica i abstracta, sempre ho fa sobre la base d'uns exemples concrets, uns models reals. Semblantment, en el cap dels historiadors que investiguen el passat no hi ha sols documents que li permeten refer els fets, sinó que també hi ha imatges concretes.

Per tant, per ensenyar història als adolescents, i també als infants, els docents necessitarien poder fer reviure, en la mesura que fos possible, els fets del passat. Això sempre és molt difícil, ja que per reviure cal imaginar i la imaginació requereix imatges concretes, com més millor. Naturalment, l'existència d'imatges ens permet imaginar i també col·locar-nos en «la pell de l'altre».

Amb tot, sempre és discutible aquesta identificació; pensem, per exemple, que ens volem posar en la pell d'un guerriller de la Guerra del Francès. No n'hi ha prou en saber com anava vestit i quines armes portava per posar-se en la seva pell. Cal imaginar una persona que no coneixia el concepte

(1) En aquest sentit pot destacar-se la proposta de García Blanco, feta en el seu llibre: *Didáctica del museo. El descubrimiento de los objetos*. Madrid: Ediciones de la Torre, 1988.

d'higiene, ni de neteja; mai a la seva vida s'havia rentat les dents ni es rentava habitualment cap part del seu cos; s'afaitava molt poques vegades, i feia una pudor pestilent. Li mancaven dents i no tenia forma de deturar les infeccions de la pell.

El seu cos estava ple de nafres que li deixaven cicatrius terribles; mans i peus estaven plens de durícies i trobava normal l'existència de polls en el seu cap; matar francesos li produïa plaer, malgrat que aquests eren éssers humans com ell; portava un ganivet o daga i l'emprava sense problemes en qualsevol discussió de taverna; estava fanatitzat per idees molt conservadores; trobava normal l'assassinat de l'adversari; creia en la fatalitat i en els esperits, era molt supersticiós, considerava les dones com a éssers inferiors, i menjava i bevia sense cap mena de moderació.

Si els nostres infants fossin capaços de comprendre tot això, encara els hauríem de dir que per a aquest home la tortura era una forma normal de tractar l'enemic; que considerava necessari tancar un home en una gàbia, passejar-lo per una població enmig de l'escarni i la befa de tothom, i que gaudia dels espectacles de les execucions públiques de persones prèviament torturades i escarnides. Tot això fa que sigui difícil posar-nos en la seva pell. Però és que molts dels homes alçats contra el francès eren tal com els hem descrit.

Hi ha un altre problema en aquest *posar-nos en la pell de l'altre*; ens referim al fet que el coneixement d'aquesta humanitat passada no sempre és exemplar. Es fa difícil trobar elements positius en aquest guerriller que hem descrit; no encaixa en els ideals del nostre món d'avui. I, amb tot, per a molts historiadors, aquesta gent van ser herois autèntics.

Cal conèixer tots aquests aspectes per poder comprendre el passat; els humans no sempre hem reaccionat igual davant dels mateixos fets. La crueltat dels monarques moltes vegades ha estat vista com a una forma de fermesa; Felip II va ordenar l'assassinat en secret d'un secretari seu, Escobedo, després d'haver escoltat de boca del seu confessor que ho podia fer sense tenir remordiments de cap mena. El motiu del confessor era que ell era el rei, jutge suprem en els seus regnes; tots els tribunals feien justícia en nom d'ell; per tant, ell podia dictar sentències en secret, sense cap consulta; ell feia la llei i sols havia d'escoltar la llei de Déu, únic ésser al qual havia de rendir comptes algun dia. Per a un governant d'avui, el que va fer Felip II era un assassinat polític. El governant està per fer complir la llei i ha d'ésser el primer de complir-la, però en el segle XVI, la percepció moral i la política eren molt diferents.

Amb aquest exemple volem mostrar que cal tenir present que per poder-nos posar en la pell dels altres hem d'aprendre a raonar com ells; i això sols és possible en la mesura que coneixem molts detalls de la seva vida, que hem pogut llegir els seus mateixos documents, que hem vist les formes de vida i de treball, etc. En tot cas, és cert que la història feta amb abstraccions és sempre una simplificació del passat, sovint absurda i sense sentit. Caldria poder treballar la història empàticament i per poder fer-ho calen ins-

truments adequats. Aquests instruments poden ser de moltes maneres i formen part del que s'ha denominat *living history*. No n'hi ha prou amb algunes imatges gràfiques del passat; cal tenir recreacions cinematogràfiques, cal disposar de peces de museu, de conjunts patrimonials, i cal estar disposats a introduir tècniques teatrals en els nostres museus i equipaments culturals de tipus històric. I ens calen també històries reals extretes dels documents dels arxius.

1.2. FER PARLAR LES FONTS

La necessitat de fonts arxivístiques és una condició *sine qua non* per a aquest model que proposem d'ensenyament de la història als infants i adolescents de les nostres escoles.²

En aquest sentit, necessitem històries reals, que permetin a l'alumnat adonar-se de com va ser la vida en el passat; aquests documents van des dels expedients de reclutes del servei militar que ens permeten adonar-nos com els joves del principi del segle XIX esperaven amb angoixa el resultat d'una rifa de quintats, com s'automutilaven els dits de la mà per escapar d'una guerra colonial, com fugien del terror de la guerra; com eren obligats a presentar-se a files per causa de l'empresonament dels pares o bé mitjançant la confiscació de béns familiars i de quina manera podien posar un «substitut» en el seu lloc.

Necessitem documents que ens parlin de com es podia defensar la gent de les grans epidèmies en les èpoques del passat, quan es desconeixien les infeccions microbianes; del terror que produïa el còlera o la malària, de les mesures sanitàries que es preniën ingènuament; de la fatalitat amb la qual eren rebudes les malalties, ja que aquesta era la voluntat de Déu, de l'acceptació del dolor i de la mort dels infants, de l'alegria que produïa el saber que l'epidèmia els havia deixat vius, malgrat tot.

Necessitem documents que ens parlin dels mercats, d'allò que es podia comprar i de les coses que no existien ni tan sols somniaven; dels preus de les coses, de com variaven i de com els salaris eren dramàticament escassos per fer front a la vida quotidiana amb dignitat.

Necessitem documents que ens mostrin clarament com la gent dels pobles petits es trobava sovint atrapada en els conflictes bèl·lics, com no sabien realment qui es barallava i sols aspiraven a sortir-ne vius, independentment de la suposada bondat de la causa que els havia conduït al conflicte.

Necessitem documents que ens proporcionin la informació necessària per comprendre com es vivia en una fàbrica del principi de la Revolució

---

(2) Un exemple de materials arxivístics preparats per ser utilitzats dins del marc escolar ha estat desenvolupat pel Taller de Projectes de la Universitat de Barcelona en el marc del Projecte educatiu dels Arxius de Districte de l'Ajuntament de Barcelona.

Industrial, que ens permeti conèixer no sols el procés tècnic del teixit i el filat, sinó què passava quan es respirava durant hores el borrim del cotó i quan l'oïda quedava malmesa pel soroll de les màquines, i de com s'inflaven les cames després de jornades de 10 i 12 hores drets davant d'un teler tèxtil.

Necessitem documents que ens permetin conèixer com s'afanyaven els viatjants de manufactures per fer comandes tot anant a l'interior d'un país remot i perillós com era l'Espanya de la meitat del segle XIX i com afrontaven els riscos d'uns viatges sense hotels, sense seguretat, amb diligències i cavalleries.

Necessitem també poder llegir els diaris sencers, sense mutilacions, amb els anuncis, amb els gravats, amb el preu de les coses i amb totes les notícies, tant aquelles que avui ens semblen importants, com aquelles que en el seu moment van ser rellevants i avui no ho són. I tots aquests documents els hem de poder tenir a les mans, ja sigui mitjançant rèpliques ben fetes o, en els casos que sigui possible, mitjançant els mateixos originals.

2. Vers una didàctica de l'objecte

No sols ens interessin aquests tipus de documents, ens calen també els objectes de la vida quotidiana perquè ens ajudin a posar-nos en la pell dels altres. Cal recordar que les abstraccions sempre les construïm amb suports d'imatges concretes; quan algú de nosaltres imagina l'esclavisme, que és un model abstracte, ho fem a partir d'elements i models concrets; semblantment ens succeeix quan ens plantejem la crisi del baix imperi romà o la Il·lustració a Catalunya. En el nostre cap, i en el cap dels historiadors, s'hi barregen no sols documents que permeten recrear el passat, sinó també imatges molt concretes que són el nexa que aglutina el tema objecte d'investigació o de coneixement.

Per tant, quan construïm abstraccions del passat és a dir, història sempre ho fem des dels elements més concrets. I és que resulta impossible imaginar la vida a l'edat mitjana o al segle XIX sense imatges de com era la casa, el vestit, el menjar, les armes o les formes de comportament dominants a l'època. Hem de conèixer els objectes d'aquesta vida de cada dia per imaginar-nos l'època.

Per tant, podríem dir que els objectes concrets són els suports amb els quals conscientment o inconscientment construïm les nostres abstraccions personals sobre el passat. Aquests objectes no sols són imprescindibles per historiar, és a dir, per fer abstraccions del passat, sinó que, com és ben conegut, són fonts inestimables per comprendre el passat. El coneixement directe dels objectes permet deduir i comprendre molts aspectes del pas-

sat. No és possible conèixer o adonar-se com eren les guerres del segle XVIII sense saber les operacions que es feien per carregar una arma de foc.

Com a fonts que són del passat, ensenyar mitjançant els objectes hauria de formar part de la pràctica habitual de les escoles. L'ensenyament de la història mitjançant l'objecte s'hauria de fer, doncs, no només per raons epistemològiques, sinó també per raons didàctiques.

2.1. LES RAONS DIDÀCTIQUES PER UTILITZAR OBJECTES

Les raons didàctiques que podríem donar per utilitzar objectes dins les nostres aules són moltes:

- Els objectes són *elements concrets*, que poden ser observats des de tots els angles possibles; o sigui, una classe presidida per l'objecte permet relacionar la imatge d'aquest objecte amb el concepte que es vol explicar o treballar. Per tant, l'objecte fixa la imatge del concepte; per altra banda, l'alumnat, que té dificultats per comprendre el passat, agafa l'objecte com a element de referència.
- Els objectes *atrauen l'atenció de l'alumnat* amb molta més facilitat, ja que es converteixen en un suport material; entre els adolescents i els infants sempre resulta més fàcil treballar a partir d'un objecte que no pas d'una idea abstracta. A més, cal dir que molts dels objectes del passat són avui màquines obsoletes, de difícil identificació, per la qual cosa és fàcil plantejar incògnites i enigmes sobre aquestes, del tipus «què és?»; o bé, «per a què es podia fer servir?», i també «com funcionava?». És a dir, l'objecte pot ser la clau de l'enigma.
- A més, els objectes poden fer avançar l'alumnat mitjançant el *plantejament del mètode inductiu*; aquest fet no és irrellevant, ja que gràcies als objectes podem anar d'allò que és particular a allò que és general.
- Finalment, cal dir que els objectes actuen no sols com a referent, sinó també com a *suport de la memòria* dels infants, i tot això sense perdre de vista que constitueixen l'element més valuós per provocar situacions empàtiques.

3. Living history: teoria i exemples

A la darrereria de la dècada dels anys setanta del segle XX, als Estats Units es va anar desenvolupant un corrent didàctic referit al tractament del passat que s'ha anomenat *living history*. En paraules de Jay Anderson, uns dels

seus primers impulsors, aquest corrent representa «la voluntat de simular la vida en altres èpoques o una bona manera de fer reviure la història».

L'origen d'aquest corrent cal cercar-lo en projectes com l'*Skansen* d'Estocolm, on de la mà d'Artur Hazelius es van desenvolupar les primeres experiències a la darrerïa del segle XIX.³ Des d'aleshores, els models de musealització a l'aire lliure d'Europa occidental es van basar en l'experiència sueca esmentada. No va ser fins a la dècada dels anys trenta que als Estats Units es plantegen els primers models de musealitzacions a l'aire lliure tot refent o reconstruint autèntiques ciutats i emplaçaments de l'època colonial.

El cas més emblemàtic va ser a la població de Williamsburg, l'antiga capital de l'estat de Virgínia, que es va excavar i es va reconstruir en la seva pràctica totalitat. Poc temps després es van desenvolupar models singulars que ja no eren reconstruccions de jaciments historicoarqueològics, sinó que eren recreacions més o menys fidels d'establiments antics; aquest va ser el cas de Plymouth o el de Jamestown. Des d'aleshores, els llocs històrics que han desenvolupat elements i programes propis del *living history* són molt nombrosos; sols a l'Amèrica del Nord, Jay Anderson en va inventariar ja l'any 1984 més d'una setantena. El creixement d'aquest tipus d'instal·lacions s'explica per factors molt diversos, entre els quals hi ha el gran interès que desperta entre el públic visitant.

Aquests tipus d'assentaments històrics, on es practiquen simulacions que tenen com a objecte d'estudi algun fet o període de la història, tenen el seu fonament en tres motius principals:

- Per interpretar el passat en museus a l'aire lliure i espais històrics.
- Per tenir una eina de recerca de l'arqueologia experimental.
- Com a activitat lúdica de la gent entusiasta de la història que vol conèixer com era la vida en el passat.

Deixant de banda la qualitat de les instal·lacions, hi ha multiplicitat d'exemples que utilitzen l'estratègia del *living history*. Hi ha granges de la darrerïa del segle XVIII i principi del XIX, com la Ross Farm Museum, al Canadà; establiments de tipus militar com l'Historic Fort Wayne, a Indiana; les missions jesuítiques franceses, com Sainte Marie a *Huronian Historical Parks*, a Ontàrio; camps de batalla, etc.

3.1. TOT PREPARAT PER TRANSPORTAR-NOS EN EL TEMPS

Les instal·lacions patrimonials que opten pel *living history* com a estratègia de presentació del patrimoni tenen per objectiu situar el visitant en un

(3) SANTACANA, J. «Los parques arqueológicos en Europa. Noticia de unos espacios didácticos desconocidos hasta ahora en España», *Iber*, 3, 1995, pàg. 100-112.

altre moment de la història, fer-lo viatjar al passat, en un determinat moment del passat. Per fer-ho utilitzen diferents mitjans que posen a l'abast del visitant amb la finalitat de crear l'escenografia perfecta: objectes reals o reproduccions de l'època, documents que il·lustren fets succeïts llavors, activitats pròpies del moment (com ara l'elaboració de productes alimentaris, la producció de materials per a l'ús quotidià, la impressió dels diaris del moment, etc.).

Un dels elements més potents que s'utilitzen en aquest tipus d'instal·lacions són els *intermediaris*, les persones que se situen entre l'espai patrimonial i el visitant. Aquests personatges (dits educadors, monitors, guies, etc.) són anomenats, en la terminologia anglosaxona, *interpreters*. El seu objectiu és fer que el visitant realment *revisqui el passat* podent interactuar amb persones que viuen talment com es feia *llavors* (un llavors que cada espai patrimonial determina). Bona part del *living history* s'explica a partir de l'actuació d'aquests personatges, ja que a través de les seves accions el visitant pot veure el dia a dia.

El primer que cal dir és que en els assentaments on es desenvolupen estratègies de *living history* hi pot haver diferents tipus d'interpreters. Si prenem com a exemple l'assentament de Colonial Williamsburg veiem que cadascun d'ells desenvolupa un paper diferent dins la vida quotidiana de la colònia.⁴

- Els *character interpreters* són personatges que es vesteixen, ens parlen i es comporten *com si realment* estiguessin vivint a la darrereria del segle XVIII; encarnen el paper de personatges històrics que poden anar des de Thomas Jefferson a George Washington, fins a homes lliures propietaris de petits terrenys dins la colònia. Són els interpreters que sempre, i exclusivament, es dirigiran a nosaltres en primera persona, és a dir, parlen de «nosaltres, els habitants de la colònia...». Per tant, no podran respondre a cap mena de pregunta que no es correspongui a l'època històrica en la qual «viuen».
- Els *trade interpreters* són personatges que desenvolupen la seva activitat diària dins la colònia i que duen a terme un determinat ofici dins d'alguna de les instal·lacions del conjunt històric i, per tant, ens respondran a totes les preguntes relacionades amb el seu ofici; és el cas de l'impressor, el fuster, el ferrer, el sabater, etc.
- Els *historical interpreters* són personatges que van vestits d'època i que ens facilitaran tota la informació relacionada amb el context històric en el qual es desenvolupen les activitats de la colònia. Així doncs, situaran el visitant a nivell històric, econòmic, social, cultural, etc. De fet, la seva funció és donar-nos els paràmetres i mecanismes

(4) La investigació sobre l'experiència del *living history* a Williamsburg ha estat possible gràcies a l'ajut concedit a N. Serrat pel Ministeri de Cultura dins del Programa de formació de personal investigador.

d'interpretació per entendre cadascuna de les activitats que succeeixen i per què succeeixen d'aquesta manera.

- En tota colònia, en tota població, hi trobaríem infants i joves que formarien part de la vida diària. Per aquest motiu, en l'emplaçament històric de Colonial Williamsburg també trobem els *junior interpreters*, que són personatges de poca edat que desenvolupen les activitats que duriem a terme habitualment durant l'època: jugar a jocs infantils, tocar instruments musicals i dansar, fer d'aprenents d'algun ofici, acompanyar les mares a comprar, etc.
- Els *group interpreters* tenen per objectiu guiar els visitants pel conjunt d'instal·lacions i edificis que componen Colonial Williamsburg. Poden dur a terme visites guiades generals, així com algunes activitats didàctiques dirigides a infants i a adults.
- A la colònia, també podríem trobar els *african american interpreters*. La seva existència es justifica, ja que el tema de l'esclavitud ha de ser transmès de manera molt precisa, amb personatges preparats no només per interpretar correctament com vivien els esclaus durant l'època, sinó també per transmetre un coneixement molt específic de la problemàtica que va suposar aquest fenomen en la societat del moment i al llarg de la història. La majoria d'ells ens parlaran en primera persona i ens situaran en el dia a dia de la vida d'un esclau.
- Finalment, hi ha uns intèrprets que únicament desenvolupen la seva tasca en aspectes molt concrets de la colònia i que requereixen un coneixement aprofundit. Aquest podria ser el cas dels arqueòlegs, que tenen al seu càrrec una part de la investigació del jaciment, o bé dels especialistes en jardineria o en alimentació de l'època.

Naturalment, en alguns casos, les institucions disposen també de voluntariat, que està al darrere de moltes activitats, per exemple des de la venda de productes al control de les entrades. A excepció dels *character interpreters* i els *african american interpreters* tots els altres parlen sempre en tercera persona, és a dir, ens expliquen que «ells, els que vivien aquí...» feien tal cosa o pensaven de tal manera.

És evident que *per fer reviure la història* mitjançant aquest sistema cal tenir un complex sistema de formació dels intèrprets. Aquesta formació s'ha d'aplicar a totes les persones seleccionades per fer la tasca d'intèrpret. La formació històrica general és molt important, de manera que tots ells han de conèixer a la perfecció en quin moment històric cal situar l'acció de Colonial Williamsburg i quins són els elements estructurants de l'època. Alhora, aquests continguts de caràcter històric semblen estèrils si no s'acompanyen d'una formació de caràcter didàctic, fonamental per fer arribar el missatge als visitants de manera clara i, alhora, intentar que el visitant arribi a confondre realitat i interpretació. Òbviament, cada tipus d'intèrpret haurà d'aprendre els continguts específics de la seva modalitat.

3.2. UN DIA COLONIAL A WILLIAMSBURG

Naturalment, tot aquest sistema complex sols té sentit si els intèrprets han de mostrar com vivia la gent en un determinat moment del passat. Així, per exemple, a Colonial Williamsburg, un dia qualsevol de l'any, podríem trobar-nos George Washington duent a terme un discurs als jardins del Palau del Governador, aproximadament a les 11 del matí. Als seus voltants, s'hi apleguen alguns centenars de persones que s'asseuen a terra i escolten atentament; ell els parla dels temes que ocupaven la seva ment en els temps de la independència de les colònies.

El seu discurs és el d'un home il·lustrat del Nou Món, influït per les idees de la filosofia francesa del Segle de les Llums. L'intèrpret, George Washington, coneix perfectament el discurs del personatge que representa, la seva manera de fer i de parlar, i el seu posat, de manera que realitat i ficció poden arribar a barrejar-se... Els espectadors, en finalitzar el discurs, li exposen obertament algunes preguntes que ell respon, exclusivament com a George Washington. Si algun visitant, poc avesat als fets històrics de l'època, li pregunta sobre temes que impliquin conèixer el món posterior a la mort del polític nord-americà, malauradament respondrà que això són fal·làcies, són ideals que encara no es poden aconseguir o, simplement, fets que encara no podem saber «en aquell precís moment...».

El mateix Palau del Governador posseeix el que serien les cavallerisses, els espais on es construïen els carruatges de la colònia o reparaven les cases malmeses. Allí, un dels *trade interpreters* que fan de fusters ens explica les hores de feina que suposava haver d'elaborar les rodes dels carruatges. Els visitants pregunten sobre la manera com treballen, les eines que utilitzen, els materials que empren, etc.

Mentrestant, sota un arbre bicentenari, una esclava afroamericana ens explica què ha fet durant aquell matí... Ens diu, mig plorant, com és de dura la vida d'un esclau i quines diferències hi ha entre els esclaus domèstics i els que han d'anar a treballar a les plantacions de tabac. Contràriament al que podríem pensar actualment, ens diu que els esclaus que treballen a l'aire lliure, a les plantacions, tenen més llibertat que els esclaus domèstics. Lògicament, les seves condicions de vida són més penoses i les tasques que realitzen són molt dures, però tenen la tranquil·litat de no tenir l'amo tot el dia controlant i vigilant les seves activitats. Ens explica que els esclaus domèstics mengen millor, tenen roba bona i fins i tot reben una bona educació... però, estan sota control constant de l'amo o la mestressa, fet que els impedeix moltes vegades tenir converses amb els altres esclaus de la casa o amb membres de la seva pròpia família...

Uns metres més enllà, el visitant pot seguir un judici a la Cort de justícia de la colònia. Un esclau és acusat d'haver mentit el seu amo i haver-li robat. La sessió comença amb la lectura en veu alta del cas i se sol·licita als membres del poble assistents al judici (és a dir, els visitants) que es mantinguin en silenci durant el desenvolupament del judici. El jurat crida l'imputat en el cas i escolta els arguments dels testimonis presentats per l'acusació. Tots

els casos debatuts a la Cort són casos reals, i s'utilitzen documents trobats en els edificis de la mateixa colònia (a la Cort, al Capitoli o extrems dels arxius nacionals). A la Cort, el visitant s'adona de com funcionava realment el sistema judicial prerevolucionari.

Les situacions es poden multiplicar arreu de la colònia; podríem seguir, per exemple, una violenta discussió i baralla entre dos individus per l'honor d'una dama, un cotxe de bombers apagant un suposat incendi, la preparació de les milícies carregant contra un suposat enemic... Totes i cadascuna de les activitats permeten als visitants adonar-se de com se succeïa la vida de la darrerria del segle XVIII, amb dificultats de trobar els límits entre allò real i allò fictici.

4. Consideracions finals

Certament, ni les tècniques del *living history* ni la didàctica de l'objecte, ni el treball amb fonts arxivístiques formen part de les activitats normals en l'ensenyament reglat del nostre país. La renovació dels *currículums* educatius a Espanya no ha portat en el camp de la didàctica de la història cap mena d'aire fresc. El debat sobre la història s'ha centrat en gran part sobre els continguts conceptuals i curiosament no s'ha referit gairebé mai sobre els continguts procedimentals. Tampoc s'han replantejat les tècniques ni els mètodes didàctics.

És per això que mètodes tan efectius com els que hem comentat sols apareixen en els sistemes no reglats, és a dir, en la didàctica del museu o del patrimoni. La manca d'instal·lacions patrimonials, amb un tractament museogràfic didàctic, comprensible per a una gran majoria del públic, és una de les limitacions més importants amb les quals es troben els docents.

A Catalunya no hi ha un autèntic Pla nacional d'espais històrics que permeti plantejar l'educació pública amb eficàcia. No sols els escolars desconeixen el passat nacional per manca d'aquest tipus d'equipaments; també les nostres classes mitjanes estan mancades d'espais culturals lúdics que els permetin conèixer el passat nacional sense haver d'avorrir-se en les sales fredes i sovint mal equipades dels museus.

Quants assentaments prehistòrics hi ha a Catalunya que permetin a un públic no expert saber d'una forma lúdica com era aquest país? Quants castells i fortificacions medievals tenim a Catalunya per saber com era realment la vida de la gent l'any 1000? Quina ciutat del país permet endevinar com va ser la baixa edat mitjana, la vida dels artesans, i de la noblesa? On hauríem d'anar per conèixer la vida rural en el segle XVII? Quin fortí fuseller o quin espai de batalla hi ha musealitzat per conèixer el que va ser la Guerra dels Segadors? On haurà d'anar el mestre que vulgui ensenyar als seus infants què va ser la Guerra Civil a casa nostra?

Si aquest mestre fos nord-americà tindria més d'una trentena d'espais històrics musealitzats sobre la seva guerra civil, sense comptar amb els museus, pel·lícules, etc. Si el mestre fos francès podria portar el seu alumnat a veure importants camps de batalla de la Primera i de la Segona Guerra Mundial. Com i on pot ensenyar el mestre que Barcelona va ser la primera gran ciutat del món que va tenir un bombardeig aeri? A quina estació del metro els podrà explicar que allà sota es refugiava la gent per amagar-se de les bombes? No cal dir que si el mestre fos britànic, sols visitant el Museu Imperial de la Guerra de Londres el seu alumnat es podria adonar del que era viure un bombardeig al metro o passejar per dins d'una trinxera.

Aquests són punts de reflexió per a educadors i tècnics del patrimoni per a quan vulguin plantejar per què els nostres adults i els nostres infants han perdut la memòria històrica.

Bibliografia

- ANDERSON, J.: *Time machines: the world of living history*. Nashville: American Association for State and Local History, 1984.
- ANDERSON, J.: *Living history sourcebook*. Nashville: American Association for State and Local History, 1985.
- ANDERSON, J. y CARSON, C.: *Living history reader*. Nashville: American Association for State and local History, 1991.
- HANDLER, R. y GABLE, E.: *The new history in an old museum. Creating the past at Colonial Williamsburg*. Duke University Press, 1997.

Paraules clau

Didàctica de les ciències socials

Didàctica de l'objecte

Living history

Aprenentatge no formal

Resum

Hi ha diferents estratègies per apropar la història als escolars. La utilització de les fonts primàries (objectes, documents, etc.) esdevé una estratègia important per fer viure els temps passats. Els objectes i els documents del passat ens permeten intervenir a partir del plantejament d'enigmes i preguntes que l'alumnat pot anar resolent a partir d'una veritable recerca històrica. Una de les estratègies utilitzades en el món anglosaxó és el living history. Es tracta de «fer reviuire» el passat a través de la representació de fets, estil de vida i personatges propis d'una època determinada. Aquesta estratègia s'empra en espais de presentació del patrimoni, especialment en museus i assentaments històrics i arqueològics. Dos elements són fonamentals en aquest tipus d'intervencions: la preparació del context de presentació del patrimoni i els mediadors entre la institució o espai patrimonial i els visitants. A continuació, es presenta, de manera concreta, el cas de Colonial Williamsburg, institució dels EUA pionera en la utilització d'aquesta estratègia de presentació i interpretació del patrimoni històric i arqueològic.

Existen diferentes estrategias para acercar la historia a los escolares. El uso de las fuentes primarias (objetos, documentos, etc.) deviene una estrategia importante para hacer vivir los tiempos pasados. Los objetos y los documentos del pasado nos permiten intervenir a partir del planteamiento de enigmas y preguntas que los alumnos pueden ir resolviendo a partir de una verdadera investigación histórica. Una de las estrategias utilizadas en el mundo anglosajón es el living history. Se trata de «hacer revivir» el pasado mediante la representación de hechos, estilo de vida y personajes propios de una época determinada. Esta estrategia se usa en espacios de representación del patrimonio, especialmente en museos y asentamientos históricos y arqueológicos. Dos elementos son fundamentales en este tipo de intervenciones: la preparación del contexto de presentación del patrimonio y los mediadores entre la institución o espacio patrimonial y los visitantes. A continuación se presenta, de manera concreta, el caso de Colonial Williamsburg, institución de los EE.UU. pionera en la utilización de esta estrategia de presentación e interpretación del patrimonio histórico y arqueológico.

There are different strategies to bring history and students closer. The use of primary sources (such as objects, documents and the like) is an important strategy to relive past times. Objects and documents from the past allow students to participate by posing enigmas and questions that they can solve through a true historical research. One of the strategies used in the Anglo-Saxon society is living history. It is based on «reliving» the past by a representation of the facts, the way of life and the characters that belong to a certain era. This strategy is used in heritage exhibition sites, especially in museums and historical and archeological sites. There are two crucial elements in this didactical strategy: the preparation of the heritage presentation context and the mediators between the institution or heritage site and the visitors. Below the case of Colonial Williamsburg is presented in a detailed way. Colonial Williamsburg is an American institution which is a pioneer in the use of this strategy of presentation and interpretation of the historical and archeological heritage.